

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

18. årgang, nr. 4

2007/2008

Indhold:

Arvestykker	side 3
Levendegørelse	side 8
Sommertur lørdag den 16. august 2008	side 10
Ligklæder – tøj til de døde børn	side 12
Tjekkisk knipling	side 15
De tjekkoslovakiske Kniplersker	side 16
Referat af TENENs generalforsamling	side 18
Besøg hos Brandt-arbejdernes Historiske Forening	side 20
Notitser	side 24
Combinations postkort	side 25
Bog anmeldelse	side 26
Arrangements- og udstillingskalender	side 29
Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.	side 31

TENEN Dansk Tekstilhistorisk Forening

Formand: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55

Næstformand: Lone de Hemmer Egeberg, Teglgården 66 st.th, 3460 Birkerød,
telefon 45 81 05 05

Kasserer: Bent Bille, Søndergade 66, 5620 Glamsbjerg, telefon 64 72 15 65

Giro nummer: 143-0130

Medlemsskab tegnes hos kassereren. I 2008 / 2009 er prisen pr. år 200 kr.

Husstandsmedlemsskab koster 300 kr.

Medlemmer får tilsendt tidsskriftet TENEN.

Tidsskriftet TENEN

Redaktion: Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2, 3520 Farum, telefon 44 95 05 55,

ePost silke-annet@detail.dk • Lis Slottved, telefon 74 63 03 50,

ePost slottved@privat.dk • Vibeke og Frits Lilbæk, telefon 48 17 16 47,

ePost vofl3450@yahoo.co.uk

Sats og billedbehandling: Frits Lilbæk • Digitaltryk: VesterKopi • ISSN: 0906-9526

Copyright © TENEN og forfatterne • 21.06.2008.

TENEN udkommer fire gange om året – sidst i månederne juli, oktober, januar og april.

Deadline for redaktionelt stof er seks uger før eller efter aftale med redaktionen.

Artikler og indlæg sendes til redaktionen

fx med ePost – eller maskinskrevet med brevpost.

Annoncepriser: 1/1 side: 525 kr. 1/2 side: 300 kr. 1/4 side: 185 kr. 1/8 side: 135 kr.

Ældre numre af TENEN kan købes ved henvendelse til foreningens kasserer

– så længe lager haves. Prisen er 50 kr.

Ændring af sendeadresse meddeles til kassereren.

Internet: <http://tenen-dk.homeunix.org/tenen>

ARVESTYKKER

Kulturarv. Der er noget ubestemmeligt og samtidig meget højtideligt over dette ord. Det klinger af glasmontrer, dæmpet samtale og støvede arkivalier.

“Mennesker har altid haft behov for at kende deres egen kulturarv som et nødvendigt udgangspunkt for tilværelsen og som en væsentlig del af deres lands identitet”, står der på kulturministeriets hjemmeside. Sentensen optræder under menupunktet kulturbevaring, og det er ikke uden grund. For kulturarv og bevaring hænger uløseligt sammen. Arvens præmis er, at den forsvinder, jævnfør Camilla Jalving.

Hvad er det, vi vil bevare til eftertiden? Vi registrerer og digitaliserer, indsamler og arkiverer. Den historie vi efterlader til kommende generationer skal fortælle vores historie. Men hvad er det for en historie, vi ønsker at videregive. Vi laver kulturkanons til dette. Er det vores særkende som danskere, vores traditioner, sprog, finkultur eller vores særlige karakter som danskere? Nu kan man forestille sig at Kronborg Slot er dansk, og det har som sådan også fået status som kulturarv af UNESCO – et bevaringsmæssigt særligt arvestykke.

Det er med dette som udgangspunkt, at vi er tretten, som er gået sammen og har lavet en udstilling kaldet Arvestykker. Den kan i øjeblikket ses på Kronborg Slot og hver kunstner giver her et bud på, hvad kulturarv kan være.

Der har været mange vinkler på arvestykker, og de tretten som er med i udstillingen, blander deres

bud ind i slottets permanente udstilling.

*

Mit billede kalder jeg “Ophav”. Et tekstilt tapet eller i folkemunde “gobelin”. Værket består af 72 broderier der er syet sammen til et billede, der i størrelse er nøjagtig lige så stort som de gobeliner, der er på slottet i forvejen. Motivet er “fisker med pibe og sydvest” som har været en kending i mange danske hjem gennem de sidste 50 år. Den broderede fisker har været genstand for megen kritik og ikke været accepteret som et stykke kunst – i visse kredse helt på lige fod med grædende børn og sigøjnerpigen. Fiskeren har været for “folkelig” og ikke kulturelt anerkendt. Han hang trods dette i rigtig mange danske hjem og var for mange indbegrebet af danskhed. Stolt ser han ud over havet, med øjne der fortæller om hans livs genvordigheder og strabadser. Han fortæller om det hårde liv på havet, redning fra druknedød, overlevelse og håb. Et billede der på tangerer noget sentimentalt om en tid, der ikke er længere.

Jeg valgte at lave mit arvestykke “folkets gobelin,” da jeg var på en rundvisning på slottet og så de adelige tapeter der hang rundt omkring. Adelsens tapeter var fulde af fantastiske jagtscener med løver og unge kvinder på hesteryg. Adelen havde jagt for morskabs skyld. Folkets situation var ikke beskrevet. Dette inspirerede mig til at lave et tapet, der udsprang af folket. Hvad var mere oplagt end at tage fat i danskheden og den almindelige

danskers verden. Fiskeren, et af de mest kendte motiver blandt danskere og det værk, som jeg forbandt med det arvestykke ingen vil eje i dag.

Jagten gik ind for at finde fiskere til mit værk. Det var ikke så let, da jeg hurtigt erfarede, at Fiskeren end ikke blev gemt af kræmmere og langt fra var let at opstøve på loppemarkeder. Fiskerens endeligt var oftest i containeren. Jeg indsamlede dog nogle stykker og mistede ikke modet, men forsøgte med andre tiltag. Et af dem var, at få Fiskeren lavet i Indien på lige fod med mange andre håndværk, der i dag ikke længere produceres i Danmark. Det var naturligvis et nederlag, hvis det var tilfældet, at måtte erkende, at vi har mistet vores håndværksmæssige kunnen og end ikke værdsætter det, vi har kunnet. Da mit forehavende var nærmest umuligt, endte jeg med at ty til en anden fremgangsmåde i jagten på fiskere. Jeg fik indrykket en pressemeddelelse i forskellige aviser og eftersøgte Fiskeren gennem avisernes læsere. Nu var der pludselig hul igennem, og jeg fik mange henvendelser fra folk, der havde Fiskeren liggende i deres gemmer eller havde ham hængende i deres stuer.

Jeg oplevede, at der var en hel kultur omkring de mennesker, der havde Fiskeren i deres hjem, og at han havde en stor betydning. Det var ofte familiemedlemmer, der havde frembragt broderiet, og han var symbolet på den mor, man havde mistet eller en faster, der havde givet en særlig gave. At det tager lang tid at brodere en fisker, tror jeg også har haft betydning for den

værdi den har haft for folk. Den broderede fisker vil aldrig få en tilbagekomst af samme karakter, som han havde for årtier tilbage. De fleste menneskers liv er i dag ikke baseret på sysler ved aftenstide, men er erstattet af tv, computer osv. Jeg så derfor også en slags mission i at vise noget fra en tid, hvor håndarbejdet var værdsat meget mere end i dag. En arv, der måske er forladt for bestandig.

I indsamlingen af fiskere fandt jeg ud af at de mennesker, der havde ham, ofte var kede af at komme af med ham. De ville gerne låne mig deres fisker, men han skulle tilbage på pladsen, hvor han kom fra. Jeg fandt også ud af, at det ofte var mænd, der havde broderet – noget der kom helt bag på mig. At brodere var ikke kun for fine små kvindefingre, men ofte noget mænd havde foretaget sig, når de f.eks. var syge i en periode og ikke kunne arbejde. Visse broderier var direkte samarbejder mellem mand og kone. Noget, der fascinerede mig meget. Af de mange henvendelser jeg fik, blev jeg også klar over, at Fiskeren var lavet i mange forskellige udgaver. Nogle havde piben til at vende til højre og andre til venstre. Nogle havde endda et rør, de stod ved.

Jeg indsamlede alt hvad jeg kunne og fik til sidst en ret stor samling. Mit ønske var at vise den samme fisker i alle 72 billeder. Hvis alle vendte samme vej, men alligevel var broderet med hver deres særpræg ville det blive et helt andet billede end hvis jeg blev nødt til at anvende forskellige motiver. Det var et stort sats at få 72 ens lignende fiskere. Imens indsamlingen varede søgte jeg også oplysnin-

ger om Fiskeren. Jeg var nysgerrig efter at vide, hvem manden på broderiet var og også hvem der havde lavet oplægget til broderiet. Jeg kendte godt reproduktionen af billedet, men kunne ikke bestemme signaturen. I mit arbejde med at personfæste billedet fik jeg mange oplysninger fra de mennesker der gav mig deres værker. Mange mente, at han var en fisker fra Skagen, eventuelt malet af Michael Ancher – andre, at det var et familiemedlem. Historierne var så brogede, at jeg blev nødt til at ty til andre kanaler for at indhente viden. Jeg kontaktede Dansk Folkemindesamling, Kunstindustrimuseet, Skagens Museum, Nationalmuseet og til sidst Arbejdermuseet. Alle henvendelser var dog resultatløse. Det undrede mig meget, at et så kendt billede ikke havde en historie. Alle jeg spurgte kendte jo billedet. Jeg brugte nettet flittigt for at søge oplysninger, men her var der heller ikke noget at komme efter umiddelbart. Fyens Stiftstidende var gået stærkt ind i arbejdet for at hjælpe mig med indsamlingen af fiskere. Her efterspurgte man også, via avisens læsere, om hjælp til at identificere maler og fisker. Ingen kendte historien. Ved et tilfælde faldt jeg alligevel over en sætning i avisens historie, da en af læserne kaldte billedet for “Der alte Seebär”. Jeg “googlede” straks titlen og fandt dermed historien med det samme. Maleren var tysker. Han hed Harry Haerendel og levede fra 1896 til 1991. Fiskeren var fra Holland. Han hed Dorus Rijkers og var en nationalhelt i Holland, som levede fra 1847 til 1928. Han havde i forrige århundrede været rednings-

Sølken Dorus Rijkers i to udgaver malet af Harry Haerendel. – fra Internet

mand og reddet mere end 500 personer fra druknedøden. Jeg er dybt forundret over mit fund. Her gik vi og troede, at han var en dansk søulsk og redningsmand. Hans ophav var indbegrebet af danskhed og så alligevel ikke. Jeg fandt ud af at Dorus Rijkers motiv var velkendt i hele Skandinavien, Holland og Tyskland, samt England. Han har været udbredt i hele Nord- og Østersøområdet. “Fiskeren” havde sågar et museum opkaldt efter sig i Holland, Nationaal Reddingmuseum Dorus Rijkers.

Da oplysningen blev mig bekendt, var jeg ved at sy de sidste billeder sammen til tapetet. Jeg fortalte Kronborg Slot om mit fund og de syntes, at det er en historie, der går godt i spænd med hele udstillingen. Det, som vi går og regner for at være ægte dansk, er således ofte stykket sammen af mange nationaliteter.

Kronborg Slot, som vi netop regner for at være et dansk national klenodie, er faktisk ikke rent dansk. Her er det også Holland der har haft en finger med i spillet, da Slottets bygmestre Hans Paaske og Antonius van Opbergen, hver især byggede på det slot der stod færdigt i 1585, og som nok benævnes nor-

På Kronborg – til højre for en gobelin – hænger “Ophav” alias 72 styk broderede Alter Seebär / Dorus Rijkers met zuidwester

disk renæssance, men som også rummer en hel del træk fra den hollandske renæssancestil. Man kan se det som en arkitekturhistorisk anekdote, men i virkeligheden er det en påmindelse om, at også Kronborg bygger på et internationalt fundament.

I dag hænger mit værk “Ophav” på Kronborg Slot, blandt de 12 andre kunstneres værker.

Man kan betragte de udstillende kunstnere som visuelle oversættere mellem dengang og nu. Som aktive historieskrivere, der både fortolker arven og peger den ud. Det er vigtigt, fordi deres praksis siger noget om, at kulturarv, stik imod ethvert kanonprojekt, ikke er noget, der allerede forefindes som

en stabil samling af aflæselige objekter, men tværtimod er noget, som gøres og skabes i dialog med den nutid, hvorfra der ses og tales. Hele tiden og lige nu fra kvist til kælder på Kronborg.

De medvirkende kunstnere er: Torben Eskerod, Linda Lildholdt, Kirsten Dufour og Finn Thybo Andersen, Cai Ulrich Von Platen, Gert Brask, Frank Franzen, Marianne Grønnow, B.v H.H.S., Hanne Linde, Pernelle Maegaard, Peter Christian Petersen og undertegnede.

Udstillingen varer til og med den 24. august. Se evt. Kronborgs hjemmeside for åbningstider: www.kronborg.dk

Marina Pagh

Levendegørelse

Først på sommeren 2007 udvidede Hjerl Hede Frilandsmuseum sine aktive værksteder for landhåndværk med endnu et, nemlig vævewærkstedet. Det er placeret i købmandsgården i den modsatte ende af købmandshandlen. Denne bygning blev i 1857 bygget i Svinsager ved Skanderborg. Købmandsforretningen og købmandens beboelse i den ene ende af bygningen, og i den anden blev der bygget beboelser, som udlejedes til småhåndværkere. Fra folketællingen i 1845 ved vi, at der i Fruering sogn i byen Svinsager boede 2 vævere, en mester og hans lærling, begge mænd. Så da beslutningen om at åbne et værksted for at vise vævehåndværket, som det så ud i 1880'erne, faldt det naturligt at placere værkstedet i bygningen fra Svinsager, som jo netop var bygget med rum til småhåndværk.

Du træder ind i den pikstensbelagte entre. Til højre ligger køkkenet, hvor en af de første dansk producerede kødmaskiner er udstillet sammen med dagligdags køkkenudstyr fra tiden omkring 1880. For enden af entreen har gæsten mulighed for

et kikk ind i væverfamiliens dagligstue gennem døren med glas i den øverste halvdel. En af de laveste døre på Hjerl Hede findes på den venstre side af entreen, ind gennem døren og du befinder dig nu i vævewærkstedet. Rummet er to fag

bredt og fire fag dybt, dvs. at rummet er et lokale i hele husets bredde. Det giver plads til en lille reol, 2 væve, et trendbord, en garnvinde og et haspetræ, et lille bord med spoleapparat og en taburet, så væverne kan sidde og spole. Dermed kan alle arbejdsgange i væveprocessen vises, lige fra at lave trenden, sætte væven op, spole garn og endelig væve stoffet.

Vævene er begge trissevæve født med 4 skafter. Væven lige indenfor døren er bygget i 1747 og er vestjysk. I stedet for det almindelige trisseophæng til 4 skafter er den nu udstyret med drejlstisser, hvilket gør at den nu kan væve med 8 skafter, og dermed er i stand til at lave sribede 2 partis drejler. Drejlerne bliver ligesom dengang vævet i hør, og stoffet syes op til viske-

stykker. I 1880'erne blev mønstrene også brugt til dugetøjer og sengetøjer. I øjeblikket væves der drejler fra bogen *Haandbog for Vævere* udgivet i 1881 af forhenværende Mester ved Væveriet i Straffeanstalten Horsens Tugthus H. C. Nielsen.

Væven ved vinduerne ud mod Håndværkergaden har fået udvidet sit skaftantal ved i det normale trisseophæng at indsætte et hold nikkepinde mere. Dermed kan skaftantallet udvides til de ønskede 8 skafter. Dette kunne kun gøres fordi væven er så høj, at de yderligere nikkepinde har plads nok til at arbejde, og at der kunne skaffes plads inde i væven til ekstra sideskamler og ekstra tramper. Både i sommeren 2007 og 2008 væves der plettøjer, her er valgt et blom-

stret tøj. Stoffet væves i bomuld, og skal efter vævningen syes op som bluser til damerne i købmandshandlen, der fremtræder som den blev indrettet i 1913.

I slutningen af 1800-tallet taber håndvævningen terræn til industrien. Teknisk er håndvævningen på sit højdepunkt. Der er stadig mænd, der lever og forsørger deres familie ved at væve. Væverne har været i mesterlære og mange af dem kan leve som vævere, fordi de væver specialprodukter som damask. Dog styrkes industrien, så da vævene her først får fart ved hjælp af damp og senere af elektricitet, så er der kun lidt plads tilbage for håndvævningen. Håndvævningen havde en meget stor plads

som landhåndværk igennem 1800-tallet, samtidig var det et af de første håndværk som mekaniseredes, og kun få af os husker at have mødt mænd, som levede og forsørgede deres familier ved at væve. Dette kan genopleves i væveværkstedet på Hjerl Hede. På hjemmesiden www.hjerlhede.dk, klik videre på tværbjælkens *Levendegørelse*. Her fås oplysninger om aktiviteter for børn og voksne på museet. Det fremgår også hvilke uger i sommeren, der er aktivitet i væveværkstedet.

Tina Eilertsen

Bladets forside er også illustration til denne artikel. Personerne er Flemming Lundholm og Tina Eilertsen.

*Tenen inviterer: **Sommertur lørdag den 16. august 2008** – til Christiania*

Der har fra flere sider været udtrykt ønske om at besøge Christiania i København – derfor bliver det sommerens udflugtsmål. Men vi har udvidet turen til også at inddrage andre områder af Christianshavn.

*

- Vi mødes kl.10:30 på Christianshavns Torv, hvor der er en Metrostation. Går derefter hen ad Prinsessegade, forbi Vor Frelsers Kirke – hvor vi desværre ikke kan komme op i tårnet, da kirken er under renovering.
- Vi når Christianias hovedindgang og lige indenfor er der en torveplads med tingel-tangel. Og måske ses der også lidt forhandling af røgvarer. Der er desværre intet tekstilværksted på Christi-

ania, men lederen af Info-Cafeen er uddannet håndarbejds lærer

- Vi går straks til Info-Cafeen tæt på indgangen, hvor vi møder vores lokale guide.
- Mens vi hører lidt om Christiania serveres der kaffe med ostemad inden vi med guiden tager en rundtur i området. Vi skal bl.a. besøge Kvindesmedien, som har ligget på Christiania i mange år, og hvor der er meget at se på. Besøget på Christiania forventes at vare ca. 3 timer.

*

Det er en god idé at gå en tur ned til voldområdet og se alt det grønne, der spejler sig.

Christiania har en nyere legeplads med udskårne figurer, og lige

Illustration fra Internet

i nærheden ligger Kulturbutikken, hvor der kan købes kunsthåndværk med relation til Christianshavn. Man kan blandt andet købe bluser med Christianias logo på – de tre røde prikker på gul bund – og meget mere.

Vi går derefter ned på Nordatlantens Brygge med et kulturcenter for de nordiske områder: Grønland, Færøerne og Island.

- Vi følger igen Prinsessegade, men drejer fra ved Skt. Annæ Gade og går over broen, drejer til højre ad kajen og følger denne til vi når Strandgade. Nede i bunden af Strandgade i nr. 91 ligger Nordatlantens Brygge. Det er et gammelt pakhús fra 1767, der nu er restaureret og viser skiftende nordiske udstillinger. I august er det den færøske kunstner og eventyrer Trondur Patursson vi kan se. Men i det hele taget er det et spændende sted at besøge. Der er en café med

sandwich, kaffe, kage og grønlandsk øl. Åbent fra 10 til 17.

Ude på kajen står Trondurs Kosmiske Univers, et permanent kunstværk, som man kan bevæge sig ind i. Lige over for ligger butik Kamik i et andet gammelt pakhús, de forhandler nordiske varer (blandt andet moskuskød). Den har åbent fra 11 til 15.

Hvis vejret er dejligt, kan man sidde på kajen og mærke havbrisen og se på de flotte husbåde.

Hvis man har lyst til at komme ud på vandet, kan en tur med Havnebussen anbefales (blåt klippekort).

*

Pris for rundvisning og kaffe med en ostemad på Christiania er 60 kr. – gæster 75 kr. Hertil kommer indgang i Nordatlantens Brygge, som er 40 kr. henholdsvis 30 kr. for pensionister.

Tilmelding skal ske senest den 11. august til Anni Bloch, telefon 32 59 59 77.

LIGKLÆDER – TØJ TIL DE DØDE BØRN

Lørdag den 9. februar var vi nitten, som mødtes i Holmens Kirke i København. Kunsthåndværkeren Anne Abildtrup beskrev meget personligt sin udstilling for TENENS medlemmer.

Udstillingen stod i Store Kapelsal, som oprindelig var flådens ankersmedje, men som i Christian den 4.s tid blev ombygget og udviklet til sin nuværende form. I kapellet findes, som I vil vide, gravmæler for admiral Niels Juel, Tordenskjold, Niels W. Gade og endnu flere af historiens betydningsfulde personer. Anne har siden sine tidligste år minder om interessante besøg sammen med sin far, og senere på egen hånd, i dette stemningsfulde rum. Anne frem-

hævede det særprægede, at dette gravkapel kom til at ligge som genbo til Københavns Slot, men at det netop blev muligt for borgerlige at købe sig gravplads her.

I oktober 2006 fik Anne idéen om at skabe en udstilling af tøj til døde børn, et emne, der kalder på stærke følelser hos os alle, men i øvrigt oftest er tabu i endnu højere grad end voksne personers gravskik. Anne er taknemlig over at lokalet er blevet stillet til rådighed af Holmens Kirkes menighedsråd. Kirken skulle restaureres i 2007, hvilket gav en passende periode til at planlægge udstillingen. Der er foregået et tæt samarbejde med bedemand Solvejg Ritzau, men også research hos andre, som har ønsket

at yde deres livs hemmelige historie til sammenhængen. Det blev desuden pointeret, hvor væsentligt det er for en udstilling, at præsentationen er gennemarbejdet. Dragterne var ophængt på bøjler på fire stativer, disse udført i egetræ som udsøgt håndværk af møbelsnedkeren Rasmus Heide, og med fodstykker, der passer nøjagtigt til bredden på gulvets marmorfliser. Disse veksler i røde og grå farvetoner, som har været afgørende for Annes valg af materialer og farver til selve dragterne. Udstillingen ledsages af en folder, som beskriver hovedtrækkene i dragternes variationer. Den er gennemført i foto og grafik, henholdsvis foto ved Mikael Müller og grafik ved Anja og Margrethe Petersen.

Forsiden viser en af de ganske små huer. Vi kunne beundre, hvor smukt egetræsstangen var forsynet med en oval drejet holder, der nøjagtigt passede til denne hue. Det blev beskrevet, at en hue oftest er en nødvendighed. Der vil i reglen ske obduktion med et snit i nakken, og det vil kræve den tætslutende hue. Gribende og poetisk er beretningen om Trollie, den femårs pige, som for længe siden legede en sommerdag med dukkerne og sit lille støbejerns komfur, indtil ilden fangede hendes lokker. Resten kan man tænke sig til. H. C. Andersen er citeret for "Se, nu kysser englen mig".

Dragterne udgjorde en kollektion, som svarede til de mange forskellige forhold, der kan medføre, at børn ikke når til skels år. Det

var gennemgående, at tøjet er åbent bagtil, kun holdt sammen med bænder. Noget havde form som løjerter eller små bærekjoler ikke ulig ældre tiders kristentøjer eller dåbskjoler. Andet fabulerede over børnenes situation, mens de var i live: små balkjoler, skoleuniform, matrossættet til en dreng, et par ganske små drengebukser åbne fortil som det kendes fra Kina, eller til de neonatale eller nyfødte en ligpose, for tvillinger med fælles bånd foroven. Alt i alt svarende til at give børnene deres eget tøj på i kisten, som det er mest almindeligt, men dette var syet løseligt, med henblik på at være smukt i den korte stund til kisten skulle lukkes til. Ligtøj af papir, som er sædvanligt til voksne, oftest af kinesisk fabrikat, anvendes normalt ikke til børn. Der var anvendt et stort udvalg af stoffer, som gav tøjet karakter af forskellige tidsaldrer. Flere var af hørlærred, valgt for den renhed, det også gerne har til kirkens liturgiske brug.

Et par blomsterkranser af metal havde små hortensia samlet med sølvgrå ståltråd, der glitrede smukt og var inspireret af 1700-tallets smykker. De var udført af blomsterbinderen Anne Katrine Bech.

Hvad der sker med samlingen, nu da udstillingen er sluttet, må tiden vise. Det har for Anne været en koncentreret og tynget opgave at realisere. Nogen fortsat produktion bliver der ikke tale om fra Annes side. Derfor er meget af denne skildring udtrykt i fortid. Vi udtrykte ønske om, at dragterne dog får lov at blive bevaret – det bliver Annes afgørelse!

*

Vores besøg kom også til at omfatte de fornemme tekstiler i selve kirkerummet:

Alteret var behængt med det fornemme alterklæde, som Hanne gjorde opmærksom på. Ofte betegnes et sådant tæppe "antependium", men i kirkeregnskaber fra før ca. 1910 er den gængse betegnelse: "alterklæde". Dette har været restaureret flere gange. Broderiet er overført til nyt velour. Navnetræk foroven betyder Christian Bjelke og hustru Marie Sophie Bjelke, i midten Bjælkeslægtens våben og årstal 1682. Broderiet kan eventuelt være delvis overført fra andre arbejder. Midtermotivet er ved den seneste restaurering i 1980'erne på Nationalmuseet blevet betegnet som meget sirligt og smukt udformet, og det bærer i høj grad præg af at være udført på et professionelt værksted. Nærmere om værkstedet er ubekendt.

Lone Egeberg fortalte om de to billedtæpper på vestvæggen ved udgangen, begge udført af Naja Salto, signeret NS -91. De blev udført som erstatning for to flamskvævede billedtæpper, idet de var blevet stjålet fra kirken i 1980'erne. De nuværende tæpper er meget smukke fortolkninger henholdsvis af skabelsen og det himmelske, evigheden. De repræsenterer Naja Saltos første kirkelige opgave, senere fulgt op af messehageler og udstyr til Vor Frue Kirke i København, samt af bispekåbe til Københavns biskop i år 2000.

Hanne Frøsig Dalgaard

Tjekkisk knipling

Et besøg på Den Tjekkiske Ambassade i København – altså ikke på kontoret, men i ambassadørens officielle gemakker – kunne godt få sommerfuglene til at live op.

Den tjekkiske kniplepige Jana Novak havde for en enkelt aften lavet en smuk og inspirerende udstilling med tilhørende foredrag. Det var det, Vibeke Ervø havde fået til opgave at udpege gæster til, og jeg var så heldig som TENEN medlem at komme i betragtning.

På klokkeslæt åbnedes ambassadørens store døre, og vel indenfor stod ambassadøren selv og tog imod. Der var god tid til en snak, hvor han fortalte om glæden ved de smukke rum og at være vært for en

repræsentant og et fag fra sit hjemland samt, at der gerne måtte fotografes.

Udstillingen var fordelt i et par mindre rum i forskudt niveau. Det gjorde sig rigtig godt.

Jana Novak arbejder både fladt og rumligt, arbejder med brugsting og noget bare for sjov, arbejder med traditionelle materialer og metaller. En smuk bog med billeder af nogle af de udstillede ting var et af de mange temaer. Alt i alt var det meget smukke ting – kniplinger brugt til pynt og nytte. Billederne vil næsten tale for sig selv, tror jeg.

De tjekkoslovakiske Kniplersker

Det daværende Tjekkoslovakiet lagde vægt på at udnytte landets håndværk og traditioner kunstnerisk, derfor hørte bl.a. de tekstile teknikker til på kunstakademierne.

Det gamle Østrig-Ungarn havde fra Maria Theresias tid sørget for uddannelse af kniplelærerinder til hele riget, desuden var selve ud-

Foredraget om De tjekkoslovakiske Kniplersker har Vibeke Ervø fortalt om efterfølgende.

Efter foredraget troede vi vist alle, vi bare blev bedt om at forlade den smukke bygning, men nej, nu var der traktering, selv om vi fra starten af var blevet budt på kaffe mm.

I det tilstødende rum var der dækket op med tjekkisk øl og vin plus tilhørende små lækkerier. Alle havde god tid, og der blev snakket hyggeligt med stående taffel rundt om det lange bord.

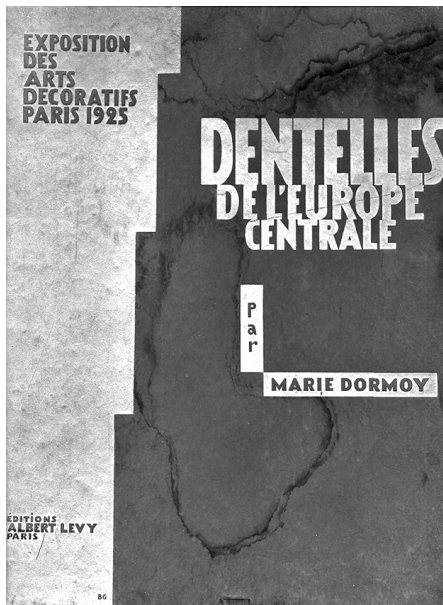
Sikken en aften. Sommerfuglene var for længst fløjet, men jeg svævede hjem på en lille lyserød sky. Tak for en forunderlig oplevelse.

Vibeke Lilbæk

førelsen af en del af Wiener Werkstättens produkter foregik indenfor Tjekkoslovakiets grænser.

I 1925 deltog Tjekkoslovakiet på Exposition des arts décoratifs i Paris med nogle bemærkelsesværdige kniplinger, der blev belønnet. Der blev heldigvis udgivet en god bog, så eftertiden har mulighed for at forestille sig samtidens reaktion på denne nyskabelse. Dormoy, Marie: *Dentelles de l'Europe centrale*. Ex-

position des arts décoratifs, Paris, 1925.

Bogen kan ses på Kunstindustrimuseets Bibliotek og on-line hos University of Arizona's *On-Line Digital Archive of Documents on Weaving and Related Topics*.

I starten var det brugstekstiler man fremstillede. De traditionelle teknikker blev udnyttet på nye måder. For eksempel er mange af kniplingerne i ovennævnte katalog knipt med få par i båndkniplings-teknik, uden at det umiddelbart kan ses på fladernes opbygning.

Der kom også påvirkning fra de folkelige traditioner, bl. a. var brugen af farver, som vi forbinder med slavisk knipling, meget udviklet i flere områder af Slovakiet. Ud over brugstekstiler til hjemmet og beklædning benyttede man senere også knipteknikken til monumentale tekstile udsmykninger.

Kniplinger fra Tjekkoslavakiet gjorde igen stort indtryk da man deltog i verdensudstillingen EXPO 67 i Montreal. Både til skulpturer og beklædning havde man gjort brug af et simpelt men meget effektivt trick, idet dele af 'den bærende konstruktion' var knipt med sort, der 'forsvandt' pga. den sorte baggrund.

Jana Novak har, gennem sin undervisning og ved at invitere tjekkeiske undervisere til Danmark, sørget for at vi også har fået glæde af denne spændende udvikling. Hun viste også eksempler på danske elevarbejder i tjekisk tradition. Hun har desuden undervist i andre lande, der var endda for år tilbage en serie undervisningsprogrammer på svensk TV.

Som dansker kan man ikke lade være med at lege med tanken om, hvordan udviklingen her i landet var foregået, hvis Tegne og Kunstindustriskolen for Kvinder ikke kun havde arbejdet for at uddanne lærerinder i Tønderknipling, men havde benyttet knipling skabende indenfor andre fag.

Vibeke Ervø

Referat af TENENS generalforsamling – den 8. marts 2008 i Odense

1. Valg af dirigent: Bestyrelsen foreslog Vibeke Ervø. Der var ingen andre forslag, hvorefter hun blev enstemmigt valgt. Dirigenten indledte generalforsamlingen med at takke for valget og at konstatere at indkaldelse til generalforsamlingen var udsendt med det lovlige varsel på mindst 4 uger.
2. Navneopråb: Til dagens arrangement var mødt 19 deltagere, heraf var 17 stemmeberettigede medlemmer.
3. Formandens beretning var trykt i Tenen nr. 3 2007/2008. Desuden benyttede hun lejligheden til at offentliggøre en lille statistik over de steder, hvor foreningen havde afholdt generalforsamling: 8 gange i Jylland, 5 på Fyn, 5 på Sjælland og 1 på Falster. Hvert år har der været skovtur bortset fra år med endetal '0'; men bestyrelsen planlægger en rejse i 2010. Skovturen er gået til Sjælland 13 gange, 1 gang til Jylland, 1 gang til Lolland og 1 gang til Sverige. Bent Bille og Tina Ejlertsen danner rejseudvalg. Der er desuden planlagt skovtur til Fristaden Christiania den 16. august 2008 med besøg i værksteder m.m. I 2009 vil vi forsøge at arrangere en tur til Hjerl Hede. Formanden kom endvidere ind på, at det efter de mange kommunesammenlægninger på grund af besparelser er blevet et problem for foreningen at låne lokaler. Der er derfor grund til en tilføjelse til vedtægterne, som samtidig foreslås opdateret sprogligt m.m. (se pkt. 5).
4. Formandens beretning blev enstemmigt godkendt.
5. Bestyrelsen havde udarbejdet et forslag til vedtægtsændringer, som blev gennemgået og diskuteret. Efter nogle mindre ændringer blev forslaget enstemmigt vedtaget.
6. Kassereren fremlagde og gennemgik regnskab og budget, som blev godkendt med applaus.
7. På baggrund af det fine regnskab foreslog bestyrelsen uændret kontingent på kr. 200 for individuelt medlemsskab samt kr. 300 for familiemedlemskab. Dette betyder, at to på samme adresse har hver sit medlemskab men modtager et blad. Forslaget blev enstemmigt godkendt.
8. Valg til bestyrelsen: På valg var: Lone de Hemmer Egeberg, Lis Slottved, Vibeke Lilbæk og Anni Bloch, som alle blev genvalgt.
9. Revisor: Genvalg af Lucie Borgschmidt-Hansen. Suppleanter: Genvalg af Hanne Frøsig Dalgaard, Margit Ambeck samt nyvalg af Flemming Lundholm.
10. Der var ikke indkommet skriftlige forslag; men Lone de Hemmer Egeberg fortalte, at The Textile Conservation Centre i England skal nedlægges til næste år, hvilket også betyder at der ikke optages flere studerende på uddannelsen. Lone foreslog derfor, at vi som en undtagelse, fordi centret er oprettet af vort æresmedlem Karen Finch og fordi det er et globalt under-

visningssted, skriver og sender en støtteerklæring til universitetet i Southampton. Forsamlingen tilsluttede sig forslaget og udpegede Lone og Hanne Frøsig Dalgaard til at formulere skrivelserne. Desuden kan enhver gå ind på centrets hjemmeside <http://www.textileconservationcentre.soton.ac.uk/> og skrive en støtteerklæring.

11. Eventuelt.: På baggrund af en idé fra Annet blev der nedsat et lille udvalg bestående af Annet og Karin Møller (Kolding) plus Georg Søndergaard som skrivende medlem. Udvalget skal arbejde med skrædderfagets historie, da der tilsyneladende ikke er andre der gør det. F.eks. arbejder Skrædderlauget i dag mest som en faglig organisation. Margit Ambeck fulgte op på sidste års generalforsamlings lille debat om, hvad vi skal gøre med de gamle tekstiler, der ikke er museumsstykker. Hun ville gerne vide, om der var kommet nyt i sagen. Her kunne Bent og Annlise Bille fra Hørvævmuseet på Krengerup fortælle, at man der tager imod så meget som muligt. Ting med proveniens vil indgå i samlingen, ellers - under forudsætning af givernes skriftlige tilsagn - bliver tingene sat i stand og solgt til fordel for museet i "Fra oldemors klædeskab". Priserne bliver sat sådan, at det er klart, at det er virkeligt interesserede, der køber tingene. Ifølge Annet har Spejderne i Farum samme prispolitik. Flemming Lundholm præsenterede årets generalforsamlings-

gave fra TENEN: Et prøvetryk af index over alle blade, som er udkommet i foreningens levetid. Flemming fik megen ros for arbejdet, som naturligvis ikke er færdigt – det bliver det aldrig, fordi der jo hele tiden kommer nye blade. Index vil blive lagt ud på TENENs hjemmeside, men hvis man ikke har adgang til internettet kan man også hos TENEN købe et eksemplar til kostpris.

Der blev spurgt om medlemslisten er offentlig tilgængelig. På girokortet til kontingentindbetaling har der i mange år været en rubrik, som skulle krydses af, hvis man ikke ønskede sit navn på en medlemsliste. Der er ingen, der har benyttet sig af muligheden. Derfor kan man på bestilling få udleveret en medlemsliste hos kassereren.

Vibeke Lilbæk meddelte, at nu er den 3. CD-rom fra Danmarks Folkelige Broderier godt på vej. Den handler om Sønderjylland, hvor de to tidligere udkomne handlede om Sydslesvig og 6 danske øer. De kan stadig købes.

Vibeke Lilbæk kom ind på det australske kyseprojekt, der var omtalt i TENEN 18. årg./nr. 3. Der er 9 forskellige personer, der har hentet mønstret fra hjemmesiden. Anni Bloch og Lis Slottved kunne supplere med, at der i København er syet ca. 70 kyser og i Sønderjylland ca. 10, som bliver sendt til Australien i uge 11. Der arbejdes i øvrigt på at få udstillingen til Europa, herunder også Danmark i 2011. Redaktionen meddelte, at om

godt et år udkommer blad nr. 75 og bad om forslag til dette nummer: Er der noget specielt man gerne vil have bragt, skal det være i farver osv.? Der kom ingen forslag her og nu, men det blev tilkendegivet, at det er i orden, hvis nummeret bliver dydere end normalt.

*

Med tak for god ro og orden afsluttede dirigenten herefter generalforsamlingen, og endelig blev dirigenten takket for at have ført forsamlingen sikkert gennem handlingerne.

Dirigent: Vibeke Ervø

Referent: Lis Slottved

Efterskrift: De reviderede vedtægter kan hentes på TENENS hjemmeside på Internet. *Red.*

Besøg hos Brandt-arbejdernes Historiske Forening *den 8/3-2008 i Nopperiet på den tidligere Brandts Klædefabrik i Odense*

Vi blev modtaget af Winna Greve som er stifter og formand for foreningen. Hun fortalte levende om Brandt-arbejdernes Historiske Forening. Det var meget interessant og helt fantastisk hvilken aktivitet,

som det er blevet til, siden starten som studiekreds i 1988 om Brandts Klædefabriks historie.

Studiekredsens arbejde har været efter grav-hvor-du-står metoden. Ideen er, at almindelige men-

nesker uden særlige historiske forudsætninger eller uddannelse sætter sig sammen og i fællesskab finder deres egen historie frem fra den arbejdsplads, de har arbejdet på. Det har i 1993 resulteret i en meget interessant bog, og alle som deltog i Tenens generalforsamling fik:

Brandts Klædefabrik

– erindringer fra arbejdslivet på en fabrik i hjertet af Odense –
280 sider med mange dejlige billeder.

*

På den grund, hvor nu Brandts Klædefabrik er – på Vestergade 73 – ved man, at der allerede i 1771 var et farveri. Ved privilegium af 1793 overgik farveriet til en Isac Briand. Den 15. januar 1796 fik daværende farversvend Christian Brandt kgl. bevilling til at fortsætte denne virksomhed, som han kort forinden havde købt. Hermed holdt dynastiet Brandt sit indtog i den gamle farvergård.

Christian Brandt blev i 1801 gift med Marianne Lihme, der må have været både energisk og dygtig. Efter mandens død i 1814 fortsatte hun farveriet i de følgende vanskelige tider, indtil hendes næstældste søn, Morten Kisbye Brandt, kunne føre det videre. Han blev født i 1804 og tidligt sat i farverlære i København. Allerede som 16 årig blev han svend og rejste til Tyskland for at uddanne sig videre i sit fag. Her arbejdede farverierne hovedsagelig for klædefabrikerne. Mens han arbejdede i Tyskland skrev han hjem og foreslog sin moder, at hans yngre broder Preben Lihme Brandt, burde tage klædefa-

brikationen op sammen med ham. Hans moder afviste denne tanke.

Morten Kisbye Brandt vendte hjem i 1824 for at overtage farveriet. Broderen Preben havde i mellemtiden lært dugmagerprofessionen, og i 1833 startede de en klædefabrik, som Preben Lihme blev leder af og lagde navn til.

Søren Christian Brandt, ældste søn af Morten Kisbye Brandt, født 1847, kom efter skolen i lære i København 1864-65, derefter tog han til Tyskland, hvor han lærte de nyeste metoder i klædefabrikation. I 1869 vendte han hjem til Odense, og den nye fabrik blev sat i drift, og første levering til København kom i juni 1870. Overgangen til klædeproduktion kom på det rigtige tidspunkt, og i slutningen af 1870'erne måtte der udvides. I slutningen af 1880'erne kom man op på 60 væve og 200 arbejdere.

Søren Chr. Brandt og Morten Vilhelm Brandt, 2 sønner af Morten Kisbye Brandt, overtog i 1877 Brandts Klædefabrik. Morten Vilhelm Brandt havde i 1895 efter en alvorlig sygdom opgivet at arbejde med, og hans bror var alene om ledelsen i over 1 år, til han med svigtende helbred også måtte give op.

I 1897 blev M.K.Brandt til et aktieselskab – Brandts Klædefabrik. Søren Chr. Brandt gav dog det nye aktieselskabs bestyrelse tilsagn om at bistå den nye ledelse, – efterhånden påtog han sig hele sit gamle arbejde, til han døde i slutningen af 1905.

Den unge prokurist Aage Mengel blev udpeget til direktør kun 23 år gammel. Aage Mengel var blevet ansat i 1899 som lærling på kontoret. Han havde under fabrikant

Brandts personlige ledelse fået en omfattende uddannelse i faget og opholdt sig i England i studieøjemed, da han blev kaldt hjem i begyndelsen af 1905. Han fik foreløbig betroet firmaets ledelse med støtte af bogholder Jacobsen.

Direktør Mengel giftede sig i 1910 med Søren Chr. Brandts ældste datter, og samme år indtrådte hans yngre bror, Knud Mengel, i firmaets ledelse. Efter endt købmandsuddannelse var han blevet ansat på fabrikken i 1904 og derefter specielt uddannet i farveri og væveri. Aage Mengel var administrerende direktør til 1962. I fabrikkens festskrift fra 1944 i anledning af 75 års jubilæet omtales, at man i flere år solgte en bestemt fin klædekvalitet i kraftige farver til kinesiske mandarinkåber og tibetanske lamadragter.

Søren Chr. Mengel kom i lære på Brandts Klædefabrik i 1930 og indtrådte i den daglige ledelse i 1937. En yngre bror Jan Mengel startede i 1945 og var i den daglige ledelse fra 1955. I de første år efter 2. verdenskrigs slutning fandt en vældig udvidelse af produktionen sted. I 1970 var der godt 200 ansatte og 3 år senere ca. 170. I dagspressen kunne man læse om de dårlige tider og fabrikkens planer om at flytte til udlandet eller lukke helt. I 1976 var man nødt til at fyre 54 af de resterende 114 arbejdere.

I september 1977 trådte Jan Mengel ud af Brandts direktion og startede sit eget firma – det gamle firma fortsætter som et finansieringsselskab med Søren Chr. Mengel som leder. Brandts Klædefabrik lukkede 31-12-1977. Søren Chr. Mengel døde 1997.

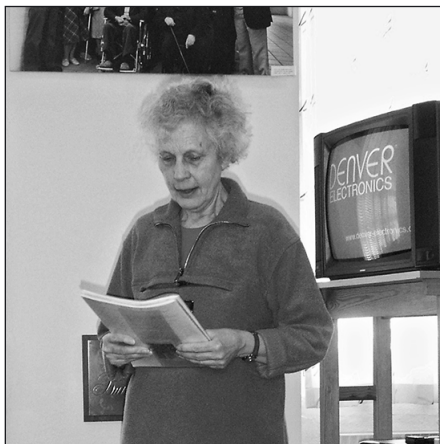
Jan Mengels Væveri lukkede i 1979.

*

I dag lever Brandts Klædefabrik videre som kulturcenter, indviet som offentlig institution i 1987. De smukke rammer giver nu plads til mange danske og udenlandske kunststillinger, design, kunsthåndværk, foredrag, koncerter mm. Endvidere rummer bygningerne Museet for Fotokunst, Danmarks Grafiske Museum samt Boggalleriet på 4 etager. Med Cafebiografen åbnede Brandts Klædefabrik Odenses første café med 3 biografale.

Brandts Klædefabrik blev europæisk "Årets Museum" i 1988.

I den gamle fabriksgade ses navneskilte på alle bygningerne, som fortæller, hvad de blev brugt til.

Stor tak til Winna Greve og Brandt-arbejdernes Historiske Forening for deres gæstfrihed og spændende fortælling.

Museets frivillige havde i øvrigt denne dag travlt med at sikre billederne på væggene, da der var netop startet en balletskole for store damer på etagen over!

“Valnød” i orange toner af sisal, 1989

Efter generalforsamlingen gik turen ned over åen til kunst- og filosoficentret Solvognen. Her så vi en interessant udstilling af store skulpturelle vægtæpper fremstillet af Henryka Zaremba fra Polen, nu dansk gift og bosat i Danmark. Kunstneren og hendes mand viste lysbilleder og fortalte om værkerne som var meget imponerende. Tæpperne fremstilles af silke, hamp, uld, hør, jute, elektriske ledninger, løse uspundne fibre - måske i 30 farver. Forlæggene laves som tegninger og collager – sat op på væg-

Henryka Zaremba

gen i indramning – nogle er blevet solgt, inden der blev tæpper af ideerne. Henryka Zaremba har en lang og fornem karriere bag sig som billedvæver i Polen. Hun er uddannet væver og maler fra Kunstakademiet i Gdansk og er repræsenteret i flere museer. Vi sluttede af med Solvognens store kagebord – skøn livsstil, men godt for vor figur, at der er langt til Odense.

*

Tak til Bent Bille for en dejlig dag.

Annet Laursen Skjelsager

Fotos: Vibeke Lilbæk

Arbejdsforklæder til mænd

Tak for alle henvendelser om arbejdsforklæder. Der bliver arbejdet videre med de forskellige henvendelser, og jeg har fået mulighed for at låne nogle gode forklæder til opmåling.

Der er ligeledes dukket billedmateriale op, men man kan fortsat

bidrage med dette. Hvis læserne har gamle familiefotos – eller andre fotos – med mænd der bærer forklæder, er jeg stadig interesseret i disse for at få så mange vinkler på stoffet som muligt. Kontakt mig, og lad os finde ud af, hvordan dit foto kan skannes. Send ikke originalbilleder.

Susanne Nielsen

Fem bispekåber

Sommerens udstilling i Københavns Domkirkes museum handler om den karakteristiske bort der blev anvendt på bispekåber fra 1840 til 1960 – måske allerede fra 1815.

Vi viser 5 af kirkens kåber – den ældste fra 1731 og den yngste fra 1980'erne – samt et par messehagler.

Udstillingen er åben tirsdag til torsdage kl. 10-14 frem til efterårsferien i 2008.

Susanne Torgard

Open University

Mit gamle universitet stiller helt frit et on-line kursus "Textiles in Ghana" til rådighed. Det direkte link er:

<http://openlearn.open.ac.uk/course/view.php?id=3427>

ellers er stien:

Home/ ▶ LearningSpace/ ▶ All Units/ ▶ Arts and History/ ▶ A216_2

Vibeke Ervo

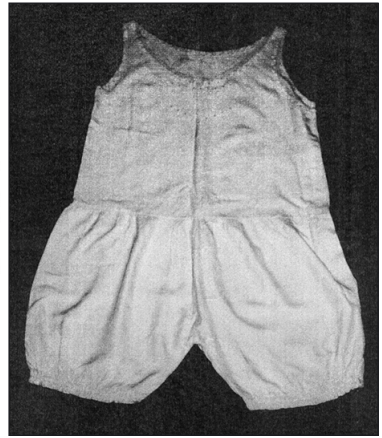
Kysenyt

Jeg vil lige fortælle, at jeg ved, at kyserne er ankommet i god behold til Australien, men at Christina Henri desværre har haft brækket et ben, så hun har ikke kunnet lave så meget – men alene det at vide, at de er kommet godt frem, er jo også noget.

Jeg håber ved lejlighed at kunne fortælle mere om projektet "Roses From The Heart" – genopfrisk eventuelt artiklen i Tenen 18/3.

Combinations postkort:

Lone de Hemmer Egeberg, vice-chairman Says:

March 11th, 2008 at 7:59 pm

TENEN – The Danish Society for Textile History – assembled for general meeting in Odense, Denmark, on March 8, 2008, express our deepest regret at the news that the Textile Conservation Centre will be closing in 2009.

Half of all textile conservators of the entire world have been educated at the TCC, and the scientific level is second to none. Where will museums and institutions turn to for professional assistance?

When Karen Finch started developing the profession of textile conservation after the war, tapestry conservation was a task offered to widows of museum staff – instead of a pension. Is this the level the United Kingdom wishes to return to?

Bog anmeldelse:

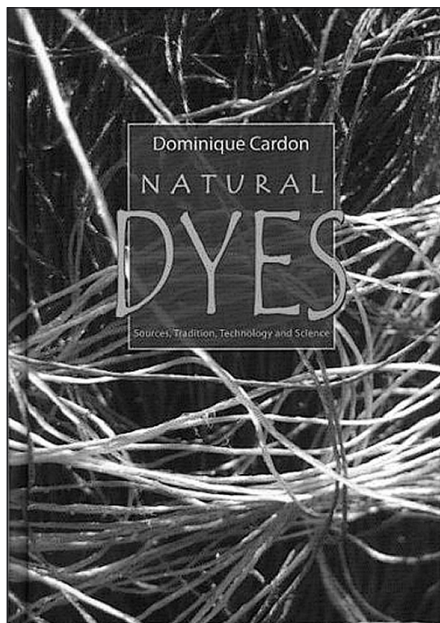
Dominique Cardon: *Natural Dyes. Sources, Tradition, Technology and Science*. 778 sider, ca. 500 farveillustrationer. Archetype Publications, London 2007. ISBN 190498200X. Pris £ 85 + forsendelse.

Dette værk er, hvad jeg længe har savnet – et nutidigt, videnskabeligt værk om plantefarver.

Bogen beskriver ca. 300 planter og 30 dyr (purpursnegle og skjoldinsekter) med farveegenskaber. Vi kommer jordkloden rundt, og derfor møder man også planter, som man aldrig har hørt om før, men planter som har haft – og stadig har – en stor betydning som farveplanter. Hvem har f.eks. tænkt over hvad buddhistmunkenes klæder er farvet med? Svaret findes her.

Bogen er opdelt i tre dele. Første del beskriver farveteknikker og kemiske principper, opdagelsen af bejdsere samt udvinding af alun mm. Anden del beskriver de forskellige farveplanter ordnet efter den type farvestoffer, som de indeholder, eksempelvis flavonoider eller tanniner. Desuden er svampe og laver beskrevet i et særskilt kapitel. Tredje del omhandler purpursnegle og skjoldinsekter. Et appendiks gør rede for farvestoffernes kemiske struktur og endelig er kilde- og referencelisten på mere end 30 sider!

En plantebeskrivelse er opbygget sådan: latinsk navn samt navnet på forskellige sprog, eksempelvis fransk, tysk, hollandsk, spansk, italiensk, men for planter hjemmehørende i eksempelvis Vietnam, Ki-

na eller Peru, får vi også navnet på de pågældende sprog.

Dernæst en plantebeskrivelse med oplysninger om findested, dyrkning, høst og distribution. Hvilke dele af planten benyttes, farvestofsammensætning – det er et kendetegn ved plantefarver, at de består af en række forskellige farvestoffer. Farvemetoder og relevante opskrifter med afsæt i lokale traditioner, historisk betydning samt evt. anden brug af farvestoffet (ofte i fødevarer).

Hvordan bærer man sig ad med at læse et videnskabeligt værk som dette, når man som jeg har et aldeles middelmådigt kendskab til engelsk? Det er selvfølgelig en fordel at vide noget om emnet i forvejen, en engelsk ordbog og ikke mindst Den nye nordiske flora med mere end 3000 plantebeskrivelser – der i praksis dækker et langt større om-

råde end Norden – gør, at man kan holde styr på plantefamilier og latinske navne. Man skal derfor ikke holde sig tilbage, selvom man ikke er ekspert i engelsk. Endelig vil de fleste nok bruge bogen som opslagsværk. Men pluklæsning kan i høj grad anbefales. Jeg er imponeret over så mange informationer jeg har fundet på den måde. Eksempelvis at man skal bruge regnvand til farvning med stenlav. At grønne valnøddeskaller helst skal gære, for at frembringe den attraktive brune farve, er en oplysning, man finder i gamle opskrifter, og en metode som jeg selv har eksperimenteret med. Men hvornår er gæringen OK? Efter en uges tid, vil der være mug på badets overflade, men er det nu også nok? Dominique Cardon siger minimum et år, men på Manufacture des Gobelins i Paris lod man skallerne gære i 2 år, før man farvede med dem!

Har man beskæftiget sig med plantefarvning, ved man, at Trenervet Snerre har været Nordens erstatning for krap. Hvid Snerre og Gul Snerre indeholder de samme farvestoffer, men mon ikke det vil være en overraskelse for de fleste, at Skovmærke har samme egenskaber? I alt er der tale om 14 forskellige stoffer, der tilsammen giver den kraprøde, hvoraf man vil nikke genkendende til alizarin, rubiadin, purpurin og pseudopurpurin. Når brugen af disse snerrearter ikke har vundet stor udbredelse, hænger det selvfølgelig sammen med, at rødderne er ganske fine og tynde. Arbejdsindsatsen har simpelthen været for stor. Men næste forår, når skovmærkerne blomstrer, vil jeg tænke

på, at de i deres rødder bærer en lille hemmelighed, som kun få kender til.

Krap familien er omfattende og tæller 11 medlemmer med farveegenskaber, derudover kommer andre farverødder ligeledes med indhold af rødt farvestof.

Hvem vidste, at gurkemeje er verdens mest populære gule farvestof - også til tekstilfarvning? At Indigofera ikke bare er Indigofera tinctoria, men at hele 7 forskellige arter bærer navnet Indigofera? Og at ikke mindre end 21 forskellige planter alle indeholder indican eller isatan, altså indigo?

I Norden har husflidsfarvere i 1800-tallet farvet med forskellige bær, og min skepsis var meget stor, da jeg fandt en opskrift på uld farvet med hyldebær. Det farvende stof hedder anthocyanin og findes ligeledes i brombær, slåen og stokrosens kronblade. Da jeg kunne plukke store, flotte hyldeklaser nede ved åen, besluttede jeg at ofre 25 gram garn og afprøve opskriften fra Skotland. Farven skulle blive sortgrøn. Men efter vask og eddikeskyllning havde den grumset violette farve skiftet til en ubestemmelig grumset-grøn-grå. En pointe var, at farven ville blive mørkere ved lyspåvirkning. Altså fremstillede jeg en lille vikleprøve og lagde hen i vindueskarmen, vel vidende, at årstiden ikke er den bedste til lystest. Efter nogle dage var farven ganske rigtigt blevet mørkere, og efter nogle uger var farven blevet overraskende smuk – og sortgrøn! Min skepsis forsvinder dog ikke helt, før prøven har overlevet forårsmånedernes skarpe sollys.

Dominique Cardon trækker på en lang række meddelere – praktiske farvere og museumsfolk – fra det meste af verden. Og det betyder, at bogen præsenterer farvemetoder fra alle verdensdele og fra alle tidsepoker – fra antikken til nutiden. Det er utroligt inspirerende at læse om disse metoder, og man får lyst til at afprøve det meste selv. Indigofarvningens praksis beskrives også indgående, bl.a. er potteblåt medtaget. Men hvis man følger denne metode på potteblåt, er jeg bange for, at man bliver skuffet. I en indigokype skal indigotin omdannes til indigohvidt, og når det er sket, vil kypen være gulgrøn og klar til farvning. I gæringskyster skal der ske det samme, men – der er tale om en meget langsommere proces, i særdeleshed når der er tale om gærende urin. Som pottifarver gennem otte år, har jeg aldrig oplevet, at gæringen har udviklet sig hen imod det gulgrønne. Urinkyster vil typisk indeholde en del indigo, som ikke bliver omdannet, dvs. at kypens farve er mere eller mindre blå. Hvis en urinkype står i hækasse gennem længere tid, kan den godt blive grønlig, men ikke klar gulgrøn. En af mine tidligere kursister har fremstillet en termostattyret hækasse til pottifarvning. Heller ikke her er kypen endt som gulgrøn i lighed med en natrium-dithionit kype. Pointen ved potteblåt er, at man skal kunne afkøde, hvornår den gærer, og hvornår den ikke gør. Når den gærer, kan man farve – ganske enkelt.

Ægthedsproblematikken optager de fleste farvere. I bogen omtales ægthederne kun i generelle ven-

dinge, det kan forekomme at være en svaghed. Men da valget af farvemetode og temperatur kan resultere i temmelig forskellige tal på lysægtighedsskalaen, kan der være grund til en vis forsigtighed på området. Det er for eksempel en kendsgerning at indigo kan give både 1 og 8 på denne skala afhængigt af fibertype og farvemetode.

Fra *Betulacea* er medtaget el men ikke birk. Det kan overraske lidt, da birkeblade har været det bedste gule farvestof (ægted 5, industriens krav til boligtekstiler er 5-6), naturligt hjemmehørende i Skandinavien og benyttet på såvel farverier som af hjemmefarvere. Hovedparten af de planter, som vi fandt i grøftekanten og farvede med i 1970-erne, har ikke fundet omtale hos Dominique Cardon. Men det er måske netop de planter, man bør udfase, hvis plantefarvning skal spille en rolle i fremtidigt håndværk og i små industrielle produktioner.

Natural Dyes er nok ikke bogen man først anskaffer sig, hvis man kun har arbejdet kortvarigt med plantefarvningens praksis. Men hvis man ikke rigtig kan finde flere svar hos Esther Nielsen, Mule Henningsen eller for den sags skyld Gösta Sandberg, så vil man finde mange svar hos Dominique Cardon. Endelig kan værket anbefales til tekstilhistorikere på grund af de mange teoretiske og kulturelle vinkler på stoffet.

Kort sagt: dette værk fortjener stor udbredelse og vil i mange år fremover indtage en førende position.

Susanne Nielsen

ARRANGEMENTS- OG UDSILLINGSKALENDER

TENEN inviterer: *Sommertur lørdag den 16. august 2008 til Christiania.* Mødetid kl. 10:30 på Christianshavns Torv. Læs mere om turen på side 10.

Moesgård Museum:

Om Ötzi - mumien fra Alperne, bl.a. den ældste bevarede dragt fra oldtiden i Europa. Til 3. 8. 2008.

Adr.: Moesgård Allé 20, 8270 Højbjerg

Hjerl Hede:

Levendegørelse 28. juni til 10. august 2008.

Adr.: Hjerl Hedevej 14, 7830 Vinderup

Holstebro Museum:

Pigedrømme - kjoler og undertøj gennem 500 år. Til 31. 8. 2008.

Adr.: Museumsvej 2, 7500 Holstebro

Textilforum:

Undertøj fra museets samlinger. Til 1. 8. 2008.

Adr.: Vestergade 20, 7400 Herning

Museum Sønderjylland: Drøhdes Hus:

Dåbstøj, Kristenklæder. Dansk dåbstøj fra 1600-tallet til nutiden. Året ud.

Adr.: Storegade 14, 6270 Tønder

Nyborg Slot:

Fra almuetøj til folkedragt. Til 20. 7. 2008.

Adr.: Slotsgade 34, 5800 Nyborg

Hørvævmuseet på Krengerup Gods:

Trådens gang - før og nu, billedvævning og broderi. Til 28. 9.

Mette Birckner, *Fra får til væv*. 17. 6. - 20. 7. Tove Obbekær, billedvævning. 26. 8. - 19. 10. Vestafrikanske tekstiler v/ Annette Sonne. 11. 10 til 19. 10. 2008.

Adr.: Nårupvej 30, 5620 Glamsbjerg

Den Fynske Landsby: Enkesædet

Mød kniplepigerne i Enkesædet, med udstilling og evt. knipleskole for børn. Søndage til 28. 9. 2008. Tirsdage og torsdage 1. 7. - 14. 8. 2008.

Adr.: Sejerskovvej 20, 5260 Odense S

Møntergården:

Kunsthåndværkermarked.

2. + 3. 8. 2008.

Adr.: Overgade 48-50, 5000 Odense C

Museumsgården:

Landbolivet på oldefars tid. Der væves og nørkles bl.a. torsdage i juli.

Adr.: Skullebjergvej 15, Keldbylille, 4780 Stege

Landbomuseet Lundekrog:

Der arbejdes bl.a. på trissevæven. Juli & august 2008.
Adr.: Ejbyvej 32, 4623 Lille Skensved

Lejre Forsøgscenter:

Årets tema er tekstil og fibre.
Adr.: Slange Allé 2, 4320 Lejre

Andelslandsbyen Nyvang:

Plantefarvning i skoletjenesten. 26 + 27. 7. *Fra vugge til grav* udstilling ved Nyvangs tekstillaug. 9 + 10. 8. Tekstiludstilling. 16. + 17. 8. 2008.
Adr.: Oldenvej 25, 4300 Holbæk

Dragen Kunsthåndværk:

Strik, væv, billedvæv og strikkede smykker i metal. 10. 5. – 12. 5. 2008.
Dragevej 8, 4040 Jyllinge

Greve Museum:

Hedebosyning - en verden af variationer. Til 31. 8. 2008.
Adr.: Greve Museum, Bækgårdsvej 9, 2670 Greve

Kunstindustrimuseet:

Charlotte Houman, *Textile design.* Til 3. 8. 2008.
Adr.: Bredgade 68, 1260 København K

Officinet: Danske Kunsthåndværkere

Tekstildesigner Dorte Østergaard Jakobsen. 24. 10. - 29.11. 2008.
Adr.: Bredgade 66, 1260 København K

Københavns Domkirkes museum:

5 bispekåber + et par messehagler. Tirs-torsdage indtil efterårferien 2008.
Adr.: Nørregade 8, 1165 København K

Rundetaarn:

Kunst- & tekstilhåndværkersammenslutningen *KYS FRØEN.* 9. 8. - 21. 9.
Adr.: Købmagergade 52A, 1150 København K

Malmöhus slott:

Vävt - kurdiska mattor och skånska täcken - Kelim och Rölakan. Till 11. 1. 2009.
Adr.: Malmöhusvägen, S-201 24 Malmö

Kulturen:

Drakar från Kina bl.a. broderi. Til 28. 9. 2008.
Adr.: Tegnérsplassen, S-221 04 Lund

TENENs kalender udarbejdes på grundlag af arrangementer i *KultuNaut* – Den Elektroniske Kulturkalender. Yderligere oplysninger samt illustrationer modtages gerne direkte fra arrangører og deltagere. Deadline for korte meddelelser er ca. 2 uger før bladet udkommer. Send oplysningerne til Vibeke Ervø, som koordinerer listen.

Telefonliste for TENENs bestyrelse mv.

<i>navn</i>	<i>adresse</i>	<i>telefon / ePost</i>	<i>hverv</i>
Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2 3520 Farum	44 95 05 55 <i>silke-annet@detail.dk</i>	formand + redaktion
Lone de Hemmer Egeberg	Teglgården 66 st.th 3460 Birkerød	45 81 05 05 <i>dehemmeregeberg@gmail.com</i>	næstformand
Bent Bille	Søndergade 66 5620 Glamsbjerg	64 72 15 65 <i>familien.bille@get2net.dk</i>	kasserer
Lis Slottved	Hjarupvej 10 6200 Aabenraa	74 63 03 50 <i>slottved@privat.dk</i>	sekretær + redaktion
Vibeke Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vof13450@yahoo.co.uk</i>	redaktion
Anni Bloch	Thingvalla Allé 5, 2300 København S	32 59 59 77 <i>annibloch@gmail.com</i>	bestyrelse
Tina Ejlertsen	Ravningvej 10, Ravning, 6760 Ribe	75 43 77 06 <i>tina.ejlertsen@get2net.dk</i>	bestyrelse
Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33, 6.tv 2800 Lyngby	45 88 32 67 <i>hfd@tdcadsl.dk</i>	suppleant
Margit Ambeck	Lyshøjgårdsvej 87, 1.th 2500 Valby	36 30 61 50	suppleant
Flemming Lund- holm	Ravningvej 10, Ravning, 6760 Ribe	75 43 77 06	suppleant
Lucie Borgsmidt- Hansen	Broholms Allé 28 2920 Charlottenlund	39 64 31 85	revisor
Susanne Nielsen	Sasserød 16 5462 Morud	64 83 11 26	korrektur, forklæder
Vibeke Ervø	Åfløjen 4, 2. tv 2700 Brønshøj	44 85 18 44 <i>ervo@mail.dk</i>	kalender
Frits Lilbæk	Kollerødvej 39 3450 Allerød	48 17 16 47 <i>vof13450@yahoo.co.uk</i>	redaktion, webmaster

Det er nu, der skal betales kontingent
 for 2008/09 til
 TENEN - Dansk Tekstilhistorisk Forening

 Vær rar at overholde betalingsfristen, tak.

LØBBINDING ...

... er en enkel kurveteknik med mange variationsmuligheder.

I Danmark er løbbinding kendt siden oldtiden. Teknikken er i Danmark bedst kendt som halmbinding. Typen minder mest om åbent løb. I Middelalderen bandt man både kurve og bikuber med denne teknik.

Jeg kender til tre typer løb: Lukket løb, åbent løb og Tybrind bindingen.

“Tybrind bindingen” er første gang set på Vestfyn, hvor en undersøisk boplads fra Ertebølleperioden er udgravet i 2005.

De helt unikke bevaringsforhold på lokaliteten har givet arkæologerne en fantastisk mulighed for at gøre helt nye iagttagelser om datidens mennesker.

Det siges at være det ældste europæiske tekstilfund og det eneste fra jægerstenalderen overhovedet.

Herudover fandtes der spor af løbbinding i bopladsfundet i Ginderup ikke langt fra Salling Sund.

Materialerne man i dag bruger til disse gamle teknikker er forskellige papir- og hørgarner, sisal, jute og bast.

Vibeke Lilbæk

Ellen Maj: Skål i lukket løb. Hørgarn - sort - grå med ultramarin kant. Set på plantefarvernes sommermarked 2008.

